

Vrouwenstrijd op

(Van Pekingse feministe tot West-Chinese boerin)

de arbeidsmarkt

Miljoenen vrouwen in China worden als tweederangs werknemers behandeld. Zo gauw de vraag op de arbeidsmarkt afneemt, zijn zij het die er verhoudingsgewijs het meest onder lijden. Overheid, bedrijfsleven en bestaande tradities werken die ongelijkheid in de hand. Maar tijden veranderen. Vooral in de steden lijken vrouwen steeds vaker bereid om voor hun eigen belangen op te komen. Een analyse.

tekst Guido van Oss

Aan de ene kant is er het stereotype beeld van de jonge vrouw uit Peking: hoog opgeleid en welbespraakt, met hoge verwachtingen voor de toekomst en geneigd om individuele vrijheid als belangrijkste waarde te zien. Daartegenover staat het stereotype beeld van de West-Chinese plattelandsvrouw: zij stookt de potkachel, verzorgt de dieren, verzamelt het veevoer, brengt de kinderen naar school en accepteert gelaten haar onderdanige positie.

De kloof tussen Peking en West-China in twee beelden gevangen.

Onverschillige overheid

In het oude China leden de vrouwen vaak onder de door mannen beheerste cultuur en gedragsregels. De patriarchale sociale structuur versterkten mannen in hun politieke, fysieke, en psychologische macht over vrouwen. Alle rechten, zoals die op eigendom, op echtscheiding, op werk, op onderwijs en deelname in de politiek waren in feite rechten voor de Chinese man.

De in 1949 gevestigde Volksrepubliek China ging uit van formele gelijkheid tussen man en vrouw, onder meer tot uitdrukking gebracht in de huwelijkswet van 1950. De gelijkwaardige positie van de vrouw werd echter vooral met de mond beleden in ideologische geschriften, het beleid en de communistische retoriek. In de praktijk was er

bij de overheid sprake van grote onverschilligheid op het punt van hoe er daadwerkelijk met vrouwenrechten werd omgesprongen. De formele gelijkheid betekende vooral dat man en vrouw zich allebei dienden in te zetten voor de communistische zaak. Daarbij werd eerder van de vrouw verwacht dat die zichzelf wegcijferde voor de carrière van haar man dan andersom.

Door de economische hervormingen sinds 1978 maakte China een enorme economische groei door. Een van de schaduwkanten van deze groei zijn echter de massaontslagen bij staatsbedrijven, leidend tot banenverlies onder vrouwen.

Aan de belangen van de vrouwelijke werknemers op de arbeidsmarkt laten de overheid en de CCP zich tot nu toe echter weinig gelegen liggen. De door mannen gedomineerde politieke elite ervaart de onrust onder vrouwelijke arbeiders niet als een bedreiging voor haar macht. De grote vraag is echter hoe lang de overheid en de CCP vrouwenbelangen op deze wijze nog ongestraft kunnen blijven negeren.

Discriminatie op de arbeidsmarkt

Bij miljoenen Chinese vrouwen heerst ongenoegen over hun positie op de arbeidsmarkt. Vanuit het mannelijke kostwinnersmodel wordt in toenemende mate op vrouwen een beroep gedaan om hun banen aan mannen af te staan en

zich te beperken tot de rol van huisvrouw. De discriminatie van vrouwen op de Chinese arbeidsmarkt wordt zichtbaar via zaken als ongelijkheid in beloning voor dezelfde arbeid en aanzienlijk geringere doorgroeimogelijkheden naar topposities voor vrouwen in vergelijking tot mannen. Vrouwenarbeid heeft minder status en vindt vooral plaats in slecht betalende bedrijfstaken. Ook spelen vrouwen een grotere rol dan mannen in onbetaalde huishoudelijke werkzaamheden waardoor ze minder tijd hebben voor vrijetijdsbesteding. Verder zijn werkgevers minder bereid om vrouwen een baan aan te bieden vanwege indirecte kosten als kinderopvang en moederschapsverlof.

Groeiende onrust

De liberalisatie van de economie leidt tot een groeiende arbeidsonrust, waarbinnen ook de organisaties ACWF en ACFTU (zie kader) een rol spelen. De actiebereidheid onder arbeiders neemt toe doordat de meeste arbeiders voor hun inkomen en sociale zekerheid niet langer afhankelijk zijn van de overheid. Arbeiders kunnen nu hun arbeid verkopen aan de hoogstbiedende ondernemer, hoeven geen genoegen meer te nemen met verslechterende arbeidsvoorwaarden én zijn eerder geneigd actie te voeren en eisen te stellen aan de overheid. Om met de toenemende arbeidsonrust om te gaan, probeert de overheid ontspannen te reageren op de economische en sociale organisaties. Dit betekent een geleidelijke machtsovergang van overheid naar deze sociale en economische organisaties, die het economische beleid aan de basis beïnvloeden.

Actiebereidheid vrouwen uit Peking

De Amerikaanse onderzoekster Carrie Liu Currier ondervroeg 292 vrouwen uit Peking, uit drie verschillende leeftijdsgroepen, over hun houdingen ten opzichte van diverse onderwerpen die hun levens- en arbeidsomstandigheden bepalen. Currier onderzocht daarbij onder meer

Rol vrouwenorganisatie ACWF en vakbond ACFTU

In georganiseerd verband is het op de eerste plaats de ACWF (All-China Women's Federation) die als vrouwenorganisatie een belangrijke rol kan spelen om vrouwenbelangen te behartigen. Aanvankelijk was het alléén aan de ACWF als vrouwenorganisatie toegestaan om die belangen te behartigen en ze stond daarbij onder scherpe controle van de Chinese overheid. Vooral in het verstedelijkte Oost-China, en in het bijzonder in Peking, heeft de ACWF echter grote invloed ondergaan van de Vierde Wereldvrouwenconferentie die in 1995 in Peking werd gehouden. Zo heeft de ACWF sinds 1995 een sterkere band opgebouwd met het vrouwenactivisme en werden er door de ACWF hotlines geopend waarop thema's als seks en huiselijk geweld worden besproken. Ook heeft de ACWF regelmatig gepubliceerd over de problemen van toenemende werkloosheid onder vrouwen, seksdiscriminatie en seksuele intimidatie op het werk. Deze stappen helpen de ACWF om het stigma van een door de overheid geleide organisatie van zich af te schudden. Ook de ACFTU (All China Federation of Trade Unions), China's enige vakbond, zou zich hard moeten maken voor de vrouwenbelangen. In de praktijk geldt de ACFTU echter vooral als een organisatie die de arbeidsrust bewaakt. In plaats van een bundeling van belangen van vrouwelijke arbeiders is er veeleer sprake van competentiestrijd tussen de ACWF en de ACFTU. Daardoor worden de arbeidersbelangen van vrouwen door de ACFTU verder gemarginaliseerd.

de waarschijnlijkheid dat vrouwen in georganiseerd verband in actie zullen komen bij (toenemende) achterstelling op de arbeidsmarkt.

Uit het onderzoek blijkt dat de jongste groep, in de leeftijd van 20-32 jaar, vrijheid als belangrijkste waarde ziet. Deze groep is het best geschoold, het minst tevreden over sociale en economische kwesties, én verwacht dat de toekomstige hervormingen tot een verslechtering van hun positie zullen leiden. Grote kans dus dat deze jonge generatie meer openlijk en georganiseerd wil opkomen voor haar belangen.

Het stereotype beeld van de plattelandsvrouw: zij stookt de potkachel, verzorgt de dieren, verzamelt het veevoer en brengt de kinderen naar school

De middengroep in de leeftijd van 33-45 jaar is ondanks het banenverlies bij de staatsbedrijven economisch het meest succesvol omdat velen als private ondernemers actief werden. Door hun economische welvaart staat voor deze vrouwen bij een verwachte verdere inkrimping van de arbeidsmarkt meer op het spel dan bij de jongste groep. De middengroep beschikt over financiële bronnen en is al actief in sociale en economische organisaties zoals de ACWF. Daardoor is het voeren van een meer politieke agenda voor hen slechts een kleine stap verder.

Ook de oudste groep in de leeftijd 45-60 jaar kan het de overheid op soortgelijke manier lastig maken. Maar gelet op de conflicten in het verleden over bijvoorbeeld pensioengelden, verwacht Currier dat de overheid zo veel mogelijk aan de belangen van deze groep tegemoet zal komen.

Bij alle drie de groepen vrouwen uit Peking is een groeiende actiebereidheid aanwezig om op te komen voor een gelijkwaardige positie op de arbeidsmarkt. Het valt te verwachten dat deze actiebereidheid de komende jaren alleen maar zal toenemen.

In Peking lijken steeds meer vrouwen bereid om actie te voeren wanneer hun positie op de arbeidsmarkt verder verslechtert

Feministe uit Peking

“Wanneer feminisme een deel van je zelf wordt, een levensvulling, wordt het heel krachtig. Je komt tot het inzicht dat feminisme erg verschilt van veel algemeen geaccepteerde ideeën en normen. Ik voel dat feminisme zeer waardevol is. Het stelt een persoon in staat om zichzelf te veranderen van een instrument tot een actief persoon die zichzelf kracht geeft. In het verleden waren we er allemaal aan gewend te doen wat ons verteld werd. Kortom we leefden in een grote groepsomgeving en we handelden dienovereenkomstig. Nu denk ik echter na over hoe ik het initiatief kan nemen om te vechten voor de dingen die wij willen.” Li Huiying, feministe en professor sociologie in Peking.

Zwakke positie West-Chinese vrouwen

Tegenover het zelfbewustzijn van de vrouwen uit Peking staat een meestal ondergeschikte positie van de vrouwen in West-China.¹ Vanwege die ondergeschikte positie is niet te verwachten dat West-Chinese vrouwen op korte termijn in georganiseerd verband in grote mate voor hun eigen belangen zullen opkomen. Volgens de Aziatische ontwikkelingsbank hebben zij minder kansen op de arbeidsmarkt. Zo worden zij aanzienlijk slechter betaald dan mannen voor vergelijkbare werkzaamheden en zijn vrouwen vooral werkzaam in de landbouw en andere slecht betalende bedrijfstakken. In 2000 is in West-China nog zestig procent van de banen gekoppeld aan de landbouw, waarvan bijna de helft door vrouwen wordt ingevuld. Vrouwen hebben minder opleiding. Maar zelfs met een goede opleiding vissen ze vaak achter het net.

De ACWF in West-China ontplooit diverse initiatieven om het bewustzijn van vrouwen over hun eigen positie te vergroten, zoals leiderschapstrainingen. Verder kunnen vrouwen meer worden aangemoedigd om voor technologische en

Het leven van een West-Chinese boerin

Om half zeven staat ze op en wast zichzelf, ze wekt haar zoontje en kookt het water voor de noedels. Ze brengt haar zoontje naar school en gaat snel naar huis om te werken. Ze bereidt het eetafval toe voor het varken en de biggetjes; het groenvoer dat de vorige dag werd geoogst verspreidt ze op het platte dak van de boerderij om te drogen. Met een hak bewerkt ze de grond waarvan ze dit jaar nogmaals groenvoer hoopt te oogsten. Ze graaft geulen om het land met water te bevoeien. Aan het eind van de middag haalt ze haar zoontje van school. Ze welt de rijst, wikt de zojuist van haar eigen akker geoogste kool, snijdt een stuk vlees van het geslachte varken dat boven de potkachel hangt en bereidt dit voor de avondmaaltijd. Ze wenkt haar schoonouders voor de gezamenlijk maaltijd. Vervolgens helpt ze haar zoontje met zijn huiswerk, het overtrekken van karakters in een schriftje en rekensommen. Ze wast zijn voeten en brengt hem naar bed. Ze kaart en praat nog wat met haar schoonouders, vangt wat beelden op van de televisie op de achtergrond, wordt ondertussen nog even gebeld door haar man die als constructiewerker in Shanghai extra inkomsten probeert te verwerven, wast ten slotte haar eigen voeten en gaat naar bed.

wetenschappelijke beroepen te kiezen en kunnen de mogelijkheden van zelfvoorziening bij vrouwen worden verbeterd via microkredieten. Ook meer aandacht voor de geestelijke gezondheid van vrouwen, een in China sterk verwaarloosd terrein vanwege de stigmatisering van psychische ziekten, kan de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt aanzienlijk verbeteren.

Verschillen tussen West- en Oost-China

Arbeidsonrust en boerenopstanden hebben de laatste jaren een behoorlijke vlucht genomen in China. De ontevredenheid betreft onder meer de ongelijke en onredelijke verdeling van de nieuwe welvaart. Vooral de positie van de West-Chinese vrouwen is minder rooskleurig. Veel vrouwen

accepteren daar gelaten een ondergeschikte positie binnen zowel gezins- als arbeidsverband. De ACWF in West-China worstelt met de vraag hoe ze vrouwen meer bewust kan maken en actie kan laten voeren voor een gelijkwaardigere positie op de arbeidsmarkt. De Aziatische ontwikkelingsbank signaleert een aantal tekortkomingen binnen het functioneren van de West-Chinese ACWF, zoals een gebrek aan financiële bronnen en een tekortschietende samenwerking met andere organisaties. Een professionele en strijdbare kadergroep van vrouwen die daadwerkelijk opkomt voor vrouwenrechten ontbreekt in West-China nog.

Bij de vrouwen in Peking is sprake van een aanmerkelijk groter zelfbewustzijn. Rondom en na de Vierde Wereldvrouwenconferentie van de Verenigde Naties in 1995 in Peking, is er bij vrouwen in het verstedelijkte Oosten van China, een gevoel van collectieve identiteit ontstaan. Sinds 1995 heeft de ACWF in Peking ook een sterkere band opgebouwd met vrouwenactivisme. Het is te verwachten dat zowel jonge vrouwen als vrouwen uit de middengroep in de toekomst de ACWF en andere vrouwenorganisaties zullen gebruiken voor politieke actie wanneer hun positie op de arbeidsmarkt verder verslechtert, zeker wanneer die verslechtering te maken heeft met een arbeidsmarktbeleid dat mannelijke kostwinners voortrekt.

Kortom: vooral in het verstedelijkte Oost-China kan op korte termijn worden verwacht dat de Chinese overheid vaker voor lastige dilemma's komt te staan, waarbinnen zij zal moeten kiezen tussen mannen- en vrouwenbelangen. Op het West-Chinese platteland valt een goede behartiging van de vrouwenbelangen pas op de (middel)lange termijn te verwachten. 友

¹ Onder West-China reken ik in dit artikel de provincies Yunnan, Sichuan, Guizhou, Gansu, Guangxi, Tibet, Ningxia, Qinghai, Shaanxi, Xinjiang en Binnen-Mongolië.